

‘Waarom sta jij zo te springen tijdens het dirigeren?’

Kunsteducatie bij symfonieorkesten pas succesvol bij differentiatie van doelgroepen

Onder jongeren is klassieke muziek in het algemeen niet populair. Om ze toch naar de concertzaal te lokken – en om publiek voor de toekomst te kweken – ontwikkelen symfonieorkesten educatieve projecten. Het is aan te bevelen deze projecten te differentiëren naar leeftijd en schoolniveau.

De meeste jongeren zijn moeilijk voor klassieke concerten te interesseren. Dit blijkt bijvoorbeeld uit onderzoek onder Utrechtse abonneementhouders (Smithuijsen 1997). De bezoekersaantallen onder jongeren zijn in twee generaties concertgangers dramatisch teruggelopen. Was in 1961 nog 23 procent van het concertpubliek jonger dan dertig jaar, in 1993 was dat nog maar 6 procent. Het percentage bezoekers van 51 jaar en ouder was in dezelfde tijd gestegen van 41 naar 58. Al is in dit onderzoek geen rekening gehouden met de losse kaartverkoop, het geeft toch een duidelijke indicatie van de vergrijzing van het concertpubliek.

Aan deze cijfers refereerde staatssecretaris Rick van der Ploeg in zijn toespraak *Ook een pamflet voor de muzieksector?* op 31 mei 1999, ter gelegenheid van de opening van het BuMaasdebat in het Nationaal Pop Instituut te Amsterdam. Daarbij zei hij: ‘[De vergrijzing] geldt vooral de gemiddelde leeftijd van het abonnementspubliek van de symfonieorkesten, dat ruim boven de 50 jaar ligt. Volgens sommigen voorspellen de demografische ontwikkelingen voor orkesten dan ook gouden tijden: er komen steeds meer ouderen, dus dat is gunstig. Maar het is voor een bloeiende concertpraktijk in de wat verdere toekomst geen geruststellende gedachte dat de jongere generaties het massaal laten afweten. Orkesten zullen er dus alles aan moeten doen om ook jongeren voor zich te winnen’ (Van der Ploeg 1999).

Symfonieorkesten voelen zich dus genoodzaakt projecten op maat te organiseren voor jongeren. Hierbij worden zij gestimuleerd door het beleid van de overheid, dat sinds 1997 met het project *Cultuur en School* de samenwerking tussen scholen en culturele instellingen wil bevorderen (Ministerie van ocnw 1996; 1999). De belangrijkste instrumenten hiervoor zijn tot nog toe de subsidiëring van educatieve projecten, de invoering van het vak Culturele en Kunstzinnige Vorming (ckv) en de introductie van vouchers voor leerlingen, waarmee de overheid een deel van de kosten op zich neemt voor het bezoeken van kunstinstituten.

1. ‘Doorgaans’ betekent in dit geval de leeftijd waaronder of waarop de helft van degenen die deze activiteit ooit beoefend hebben, begonnen is (Ganzeboom e.a. 1996, 12).

Om jongeren kennis te laten maken met klassieke muziek hebben verschillende orkesten educatieve projecten ontwikkeld. Een voorbeeld hiervan is het in 1998 ontwikkelde kleinschalige project van het voormalige Noordhollands Philharmonisch Orkest (NPO), waarbij scholieren leren hoe ze een goede muzikerecensie schrijven en hoe je een musicus of dirigent moet interviewen. Grootschaliger is bijvoorbeeld het project *Zwaluwvlucht*, dat het Noord Nederlands Orkest (NNO) organiseerde in samenwerking met Theater de Citadel in het seizoen 2000/2001. Daarbij maken 25.000 kinderen uit het noorden van het land tijdens 25 theatrale voorstellingen kennis met het orkest, waarna ze een cd met de gespeelde werken mee naar huis krijgen.

In *Boekmancahier* nummer 49 van september 2001 beschrijft Ariane Vervoorn het project *Enjoy Yourself* van het Nederlands Promenade Orkest (NPRO). Met dit project wil het NPRO de jongeren tegemoetkomen met een eigentijdse concertformule waarin elementen zijn verwerkt uit de jongerencultuur. De reden hiervoor is dat er volgens Vervoorn een kloof overbrugd moet worden tussen de gevestigde cultuur, waaronder de klassieke muziek, en de jongerencultuur. Vervoorn concludeert dit naar aanleiding van onderzoek waaruit blijkt dat jongeren klassieke muziek associëren met 'saai, bekakte, oude mensen' (De Waal 1989). Uit ditzelfde onderzoek blijkt echter ook dat de jongeren wel een mening over klassieke concerten hebben, maar dat de meesten nog nooit een klassiek concert hebben bijgewoond.

Ook na het project *Enjoy Yourself* kunnen de jongeren zich geen goede mening over klassieke muziek en een klassiek concert vormen. Het project bestond immers uit een mix van klassiek met elementen uit de jongerencultuur zoals rap, R&B, streetdance, VJ en sampling en de setting was geïnspireerd op het popconcert. Uit het onderzoek van Vervoorn blijkt dat het een geslaagd project was: de jongeren vonden het leuk. Maar terecht stelt Vervoorn de vraag of de jongeren na *Enjoy Yourself* ook 'ja' tegen klassieke muziek zeggen.

In plaats van als uitgangspunt te nemen 'klassieke muziek is saai en we moeten het dus minder saai maken en aanpassen aan de jongerencultuur', kun je ook uitgaan van de gedachte dat de meeste jongeren nog nooit een klassiek concert hebben bijgewoond en dat hun mening over klassieke muziek dus op vooroordelen kan berusten. Een werkelijke confrontatie met een klassiek concert zou deze vooroordelen weg kunnen nemen.

Vanuit deze gedachte organiseerde Het Gelders Orkest (HGO) in maart 2000 het educatieve project *Wat nou... klassiek?*, waarnaar wij in opdracht van het orkest onderzoek hebben gedaan. HGO heeft met dit project dezelfde twee doelstellingen als het NPRO. Ten eerste een educatieve doelstelling: de jongeren kennis laten maken met klassieke muziek en het symfonieorkest en ten tweede een marketingdoelstelling: nieuw publiek kweken voor de toekomst. De invulling van het project is echter anders dan die van *Enjoy Yourself*.

Wat nou... klassiek?

Bij de opzet van het project van HGO was chef-dirigent Lawrence Renes nauw betrokken. Zijn enthousiasme voor cultuureducatie blijkt uit deze uitspraak van hem: 'Ik vind het ontzettend belangrijk jonge mensen met klassieke muziek kennis te laten maken op een manier die hen prikkelt tot een gesprek en uitwisseling over deze muziek,

die voor mij zo verschrikkelijk essentieel is. Muziek die zoveel schoonheid, plezier en energie aan hen kan geven, wanneer ze ervoor leren open te staan. Met jongeren voel ik me nauw verwant en ik heb het gevoel hun taal te spreken' (ID&dtv 1999).

Ervan uitgaande dat de liefde voor klassieke muziek het beste is over te brengen door een bevlogen, enthousiaste en charismatische persoonlijkheid, gaf HGO Lawrence Renes in het project een belangrijke rol. Daarmee was de opzet van het project als volgt: een symfonieorkest dat klassieke muziek speelt met een dirigent ervoor die de jongeren uitleg geeft. Een vrij traditionele opzet, want al aan het begin van de vorige eeuw werden concerten gegeven voor jongeren waarbij de dirigent uitleg gaf (Mensink 1985). HGO hechtte niet alleen belang aan het charisma van de dirigent, maar ook aan de mogelijkheid van persoonlijk contact tussen de jongeren en de musici van het orkest. De opstelling van het orkest werd daarom zo gewijzigd, dat tussen de musici extra stoelen konden worden geplaatst waarop jongeren zouden plaatsnemen. Doordat de deelnemers aan *Wat nou... klassiek?* geconfronteerd zouden worden met klassieke muziek en het klassieke concert, konden we onderzoeken of zij na afloop van dit project anders tegenover klassieke muziek zouden staan.

***‘Muziek kan hun
zoveel schoonheid,
plezier en energie
geven, wanneer ze
ervoor leren open te
staan’***

Mieke de Waal constateerde dat de begrippen kunst en cultuur door pubers, met name door jongens, met ‘saaieheid en verwijfdheid’ geassocieerd worden. De jongeren geven aan dat zij zichzelf niet willen identificeren met het publiek waarvan zij vermoeden dat het de gevestigde kunstinstellingen bezoekt. Zij vinden dat het om een ander soort mensen gaat en anderen moeten beslist niet denken dat zij ook zo zijn. Bovendien associëren ze bezoek aan kunstinstellingen met volwassenen. De eerste associatie die jongeren met klassieke muziek hebben, is dat het iets is voor ‘saaie volwassenen’; de jongeren die wel onder de concertbezoekers te vinden zijn, worden door hun leeftijdgenoten gezien als ‘saaie, stille boekenwormen met een bril met jampotglazen’ die dat doen uit onvermogen om op het terrein van de jeugdcultuur hoog te scoren (De Waal 1989).

Volgens Ariane Vervoorn verwachten jongeren, van wie 78 procent nog nooit naar een klassiek concert is geweest, een rustige maar saaie sfeer, waarin iedereen moet stilzitten en niet kan meedoen; ze denken dat er een ouder publiek komt dat netjes gekleed is en aan het einde pas mag applaudisseren. Er zijn ook jongeren die nooit naar een klassiek concert geweest zijn, maar er een positief beeld van hebben. Zij verwachten een feestelijke sfeer, een spannend concert en aandacht voor de muziek. ‘Iedereen is netjes gekleed, het publiek dirigeert mee en luistert aandachtig naar de schoonheid van de muziek. Er is gezelligheid en iedereen is in mooie kleren, net zoals bij André Rieu. [...] Dat geeft iets extra’s en [de mensen] zijn nieuwsgierig naar hoe het concert zal zijn.’ Van de ondervraagde jongeren gaf 72 procent een negatieve omschrijving van het imago van klassieke muziek. Saaie, duf, kakkerig, ouderwets, niet cool, ouwelullenmuziek, volwassenenmuziek, zijn de meest voorkomende omschrijvingen. De resterende 28 procent gaf een positieve beschrijving voor het imago: mooi, verzachtend, ontspannend, groots, sjiek, rustgevend, melodieus, verdrietig of bulderend (Vervoorn 2001a).

Op grond van deze onderzoeken van De Waal en Vervoorn gingen wij ervan uit dat ook de deelnemers aan *Wat nou... klassiek?* vooraf waarschijnlijk een negatieve mening over klassieke muziek hebben, berustend op vooroordelen. De centrale vraag van ons

onderzoek was of de jongeren na afloop van het project een attitudeverandering zouden hebben ondergaan ten aanzien van klassieke muziek en het symfonieorkest. Daarnaast hebben we onderzocht hoe de jongeren het project waardeerden. We hebben hiervoor een kwantitatief publieksonderzoek uitgevoerd waarbij we voor en na het project aan 219 van de 1095 deelnemende leerlingen vragenlijsten hebben voorgelegd.

Ruime opstelling

Het project *Wat nou... klassiek?* werd georganiseerd in de thuisbasis van Het Gelders Orkest: het Musis Sacrum te Arnhem. Drie dagen lang vonden er twee sessies per dag plaats met circa tweehonderd leerlingen van verschillende middelbare scholen in Gelderland. De doelgroep bestond uit scholieren van 12 tot en met 18 jaar van verschillende schoolniveaus. De sessies waren zo veel mogelijk gedifferentieerd naar leeftijd. Bij de sessies met leerlingen van 12 tot en met 14 jaar waren vmbo tot en met vwo vertegenwoordigd, bij de sessies met oudere leerlingen alleen havo en vwo (dit waren ckv-leerlingen). Op sommige scholen konden leerlingen die het vak ckv volgden, kiezen of ze al dan niet aan dit project wilden deelnemen. Jongere leerlingen uit de klassen 1 tot en met 3 gingen met de hele klas naar *Wat nou... klassiek?* Het project begon met een voorbereidende les op school, gegeven door de eigen muziek- of ckv-docent. Daarna vond het bezoek aan Musis Sacrum plaats, een 'schooluitje', dat met een uitgelaten sfeer gepaard ging. Om alles in goede banen te leiden, werden de scholieren ontvangen in een aparte ruimte, waar zij hun jassen en tassen, eten en drinken konden achterlaten. Daarmee werd voorkomen

Een jongen wilde met walkman op de zaal betreden: hij had zijn eigen muziek bij zich

dat deze zaken met dure instrumenten in aanraking zouden komen, aangezien een flink aantal deelnemers tussen de musici zou plaatsnemen. Uiteraard moesten ook kauwgum, mobiele telefoons en in een enkel geval een walkman achterblijven (een jongen wilde bijvoorbeeld met walkman op de zaal betreden: hij had zijn eigen muziek bij zich).

Nadat de jongeren een korte uitleg hadden gekregen over wat er ging gebeuren, leidde orkestpersoneel de jongeren in groepjes de zaal binnen. De musici van HGO hadden hun plaats al ingenomen, niet op het podium zoals normaal, maar op de vlakke vloer van de zaal om een ruimere opstelling mogelijk te maken. Er waren ongeveer 50 extra stoelen neergezet voor de scholieren die 'in het orkest' mochten plaatsnemen, op aanwijzing van het orkestpersoneel. De overige 150 stoelen stonden vlak naast en achter het orkest.

Toen iedereen op zijn plaats zat, werd de dirigent aangekondigd en betrad Lawrence Renes de zaal. Hij wist de rumoerige jongeren in een mum van tijd stil te krijgen. De hoboïst stond op om te gaan stemmen; Renes gaf hier uitleg bij. Vervolgens begon hij met het repeteren van de muziek die op het programma stond.

De scholieren hoorden nu voor het eerst 'live' de klank van een volledig symfonieorkest. Vooral voor de jongeren 'in het orkest' was dit een aparte ervaring; degenen die tussen de koperblazers en het slagwerk zaten konden kreten als 'wat gaat dat hard!' niet onderdrukken. Renes liet zien en horen hoe het werken met een symfonieorkest eraan toegaat. Afhankelijk van het repertoire dat gespeeld werd, gaf hij uitleg: bijvoorbeeld over het verhaal van *Till Eulenspiegel* (R. Strauss) of over het thema 'vorm' aan de hand van *Rhapsody on a theme of Paganini* (S. Rachmaninov). Vervolgens stimuleerde hij de

jongeren tot het stellen van vragen. Tientallen vingers schoten omhoog en er kwamen vragen als: ‘Waarom sta jij zo te springen tijdens het dirigeren?’, ‘Welk instrument is dat stel ijzeren buizen die met een rubber hamertje worden bespeeld?’, ‘Zijn jullie wel eens bang om een fout te maken?’ (orkestleden: ‘JA!!!’), ‘Wat doe je als er tijdens een concert een paukenvel kapot gaat of een snaar springt?’, ‘Als er iemand ziek wordt, gebruik je dan reservespelers?’, ‘Hoe lang repeteren jullie aan zo’n stuk?’ (‘Hoe lang denk je?’ ... ‘Ik denk wel een half jaar’ ... ‘We beginnen maandag en hebben woensdag ons eerste concert’ ... ‘Zo kort???’).

‘Wat doe je als er tijdens een concert een paukenvel kapot gaat of een snaar springt?’

Bij elke sessie werd wel een vraag gesteld over het hoe en waarom van dirigeren. Renes reageerde daarop door de vraagsteller naar voren te laten komen, wat steevast gepaard ging met aanmoedigend gejoel van medeleerlingen. De vraagsteller mocht een stukje dirigeren, eerst met hulp van Renes, die uitlegde welke gebaren welke reacties van het orkest oproepen. Daarna mocht de leerling een stukje alleen dirigeren, tot grote bewondering van de anderen, die dit beloonden met een geweldig applaus.

Na de repetitie was er een pauze waarin de leerlingen teruggingen naar de ontvangstruimte (waar zo snel mogelijk de mobiele telefoons werden gecheckt op berichtjes...). Enkele leerlingen bleven in de zaal om de gesprekken die met de musici ontstaan waren voort te zetten. Daarna gaf HGO een korte uitvoering van het gerepeteerde werk. Zo’n twintig minuten lang luisterden de leerlingen naar het symfonieorkest.

‘Klassieke muziek is saai...’

Om erachter te komen of de mening over klassieke muziek en het symfonieorkest bij de jongeren door *Wat nou... klassiek?* was veranderd, moesten we eerst weten wat hun mening was vóór aanvang van het project.

Met een aantal stellingen die wij hun hebben voorgelegd, en die zijn gebaseerd op de meningen van de jongeren in het onderzoek van De Waal, wilden we bekijken of onze onderzoeksgroep deze vooroordelen bevestigde. Tabel 1 laat zien dat het met die vooroordelen over het algemeen wel meeviel.

Tabel 1

	Mee eens	Mee oneens	Geen mening
Stellingen			
Klassieke muziek is niets voor jongeren	22%	51%	27%
Jongens die van klassieke muziek houden zijn watjes	10%	69%	21%
Klassieke muziek is net zo goed iets voor jongeren als voor ouderen	53%	20%	27%
Jongeren die van klassieke muziek houden, pik je er zo uit	19%	46%	35%
Als ik naar een klassiek concert zou gaan, zou ik me schamen om daarover aan mijn vrienden te vertellen	10%	67%	23%

Toch hebben de deelnemers voorafgaand aan het project wel een negatieve mening over klassieke muziek, getuige de beantwoording van stellingen als in onderstaande tabel.

Tabel 2

	Mee eens	Mee oneens	Geen mening
Stellingen			
Ik luister graag naar klassieke muziek	12%	74%	14%
Klassieke muziek is saai	40%	38%	22%
Luisteren naar klassieke muziek vind ik ontspannend	25%	44%	31%
Klassieke muziek is niet mijn soort muziek	75%	14%	11%
Ik vind het leuk een klassiek concert 'live' bij te wonen	18%	42%	40%
Een klassiek concert duurt te lang	38%	11%	51%

Ook opmerkingen van enkele scholieren laten niets aan duidelijkheid te wensen over: 'Ik vind het jammer dat we daar naartoe moeten, omdat het zo lang duurt en het lijkt me ontzettend saai', 'Ik haat klassiek', 'Ik vind klassiek klote', 'Klassieke muziek is net zo saai als het kerkorgel'.

De meningen zijn echter, zoals verwacht, veelal niet gebaseerd op ervaringen met klassieke concerten. Slechts 17 procent van de respondenten had voor *Wat nou... klassiek?* al eens een concert bezocht. Overigens is uit onderzoek gebleken dat de leeftijd waarop doorgaans het eerste bezoek aan een klassiek concert plaatsvindt zestien jaar is (Ganzeboom e.a. 1996).¹ Aangezien slechts een kwart van de respondenten deze leeftijd bereikt heeft, is 17 procent geen opvallend lage uitkomst.

... of toch niet?

Toen we na afloop van het project de scholieren naar hun mening vroegen, bleek dat zij het niet saai hadden gevonden. De inbreng van Lawrence Renes was duidelijk van invloed geweest, getuige de beantwoording van de vragenlijsten. Enkele opmerkingen van leerlingen kunnen dit illustreren: 'De dirigent had meteen alle aandacht, hij was niet afstandelijk of zo. Je voelde je er meteen thuis!', 'Het was geweldig! Knappe en zeer goede dirigent!', 'Ik vond de dirigent grappig en gek, hij kan goed met jongeren overweg daarom vond ik het concert wel leuk.' Negentig procent van de respondenten was tevreden over de uitleg die hij tijdens het project gaf. Ook de ervaring om tussen de musici van het orkest te zitten was voor de jongeren van invloed op de waardering voor het project. De betrokkenheid van deze jongeren bij het hele gebeuren was hierdoor groter en er ging duidelijk een meerwaarde uit van het persoonlijk contact met de musici. Het project als geheel werd door de jongeren gemiddeld gezien redelijk positief gewaardeerd, als rapportcijfer gaven zij een 7,3.

Aan de hand van dertien stellingen waarop de jongeren moesten reageren hebben

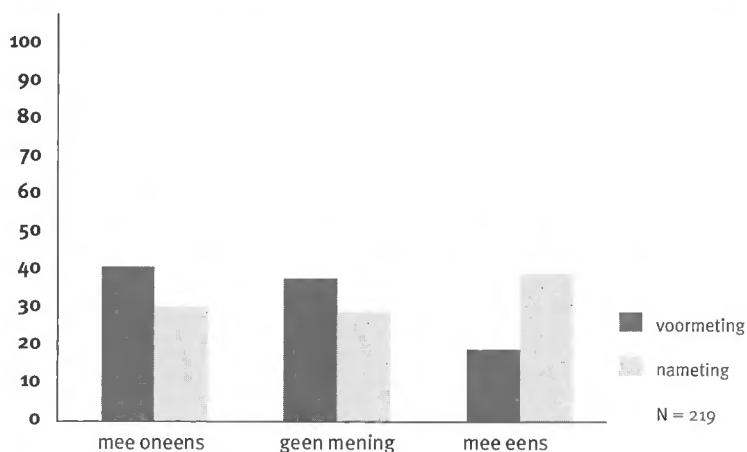
we bekeken welke groep jongeren het project meer gewaardeerd hebben en welke minder, en voor wie het project dus het meest geschikt is gebleken. De scholieren van 15 jaar en ouder hadden duidelijk een grotere waardering voor het project dan die van 12 tot en met 14 jaar en de waardering van havo- en vwo-leerlingen was bovendien hoger dan die van de vmbo-leerlingen. Met de stelling 'de repetitie was boeiend' was bijvoorbeeld 33 procent van de jongeren van 12 tot en met 14 jaar het eens en 72 procent van de jongeren van 15 jaar en ouder. Uitgesplitst naar schoolniveau was 18 procent van de vmbo-leerlingen en gemiddeld 60 procent van havo/vwo-leerlingen het met dezelfde stelling eens (Loderus-van Gils en Van der Velden 2001).

Attitudeverandering

Heeft de redelijk positieve mening van de jongeren over het project invloed gehad op de manier waarop zij tegen klassieke muziek aankijken? Met andere woorden, is er na het project bij de jongeren een attitudeverandering opgetreden ten aanzien van klassieke muziek?

Om dit te kunnen meten hebben we de leerlingen zowel voor aanvang van het project als twee weken na beëindiging ervan negen stellingen voorgelegd waarop ze konden reageren. De groep ondervraagde jongeren blijkt inderdaad iets positiever te zijn gaan denken over klassieke muziek. Zie grafiek 1, met de resultaten voor één van de stellingen, ter illustratie van de gemeten attitudeverandering.

Grafiek 1 Attitudeverandering, stelling 'Ik vind het leuk een klassiek concert "live" bij te wonen'

De opmerking van een 16-jarig meisje is hiervoor exemplarisch: 'Ik zag erg tegen het concert op. Het leek me niks aan. Maar na afloop was ik er heel enthousiast over. Ik vond het leuk om tussen de instrumenten te zitten. De muziek werd heel indrukwekkend hierdoor. Ik kreeg zelfs af en toe kippenvel.'

Niet iedereen ging klassieke muziek anders waarderen. Vooral degenen die een grote waardering hadden voor het project – jongeren van 15 jaar en ouder van havo en

vwo – ondergingen een attitudeverandering. Hiermee wordt aangetoond dat het kiezen van een geschikte doelgroep voor een project erg belangrijk is als met een project wordt beoogd bij jongeren een attitudeverandering teweeg te brengen. De opzet van *Wat nou... klassiek?* bleek dus het meest geschikt voor havo- en vwo-leerlingen van 15 jaar en ouder. Voor andere leerlingen was een andere opzet waarschijnlijk effectiever geweest. Zo zouden vmbo-leerlingen wellicht gebaat zijn bij workshops waarin ze kennis met instrumenten kunnen maken, gezien de uitkomsten van het in 2000 door het ministerie van ocnw georganiseerde congres *Met open armen* over de ervaringen van 16 vmbo-scholen met het vak ckv. Voor deze leerlingen is het aan te raden meer actieve dan receptieve of reflectieve werkvormen te gebruiken.

Hormonale veranderingen

Verklaringen voor het verschil in waardering voor het project tussen de leeftijdsgroep tot 15 jaar en de groep vanaf 15 jaar kunnen gevonden worden in theorieën van Rainer Dollase (Dollase 1992) en Frans van den Eijnden en Karel Smit (Van den Eijnden en Smit 1993).

De Duitse psycholoog Rainer Dollase noemt de periode tussen de 10 en 25 jaar de ‘Musikfase’, omdat juist in deze leeftijd intensief met muziek wordt omgaan. Dollase onderscheidt hierin twee subfasen. De ‘Anstiegsfase’ loopt van 10 tot 16 jaar en gaat

Leerlingen tot en met 14 jaar worden wel emotioneel geprikkeld door muziek, maar betrekken dit vooral op hun ‘eigen’ muziek

samen met hormonale veranderingen die van invloed zijn op de emotionele betrokkenheid met muziek. Dat uit zich bij de jongere kinderen aanvankelijk in spontaan meebewegen en meezingen. Later in deze fase, als de puberteit begint, ontstaat meer de neiging zich te conformeren aan de leeftijdsgenoten en verdwijnt het spontane reageren op muziek. Deze fase kenmerkt zich dan ook door uniforme muzikale smaakvoorkeuren. In de volgende fase, de ‘Plateaufase’, die loopt van 16 tot 25 jaar, gaan de emotionele, sociale en cognitieve functies van de muziek een rol spelen in het dagelijkse leven en de persoonlijke levensstijl. De muzikale interesse staat niet meer op zichzelf maar wordt verbonden met andere cultuuruitingen, politieke oriëntatie en levenswijze. In deze fase treedt individualisering op en ontwikkelt zich een persoonlijk interesseprofiel. Door deze intellectuele omgang met muziek is het volgens Dollase mogelijk de overstap naar andere muziekgenres te maken (Dollase 1992).

Uitgaande van de theorie van Dollase worden de leerlingen van onze onderzoeksgroep tot en met 14 jaar wel emotioneel geprikkeld door muziek, maar ze betrekken dit vooral op hun ‘eigen’ muziek, de muziekstroming die op dat moment binnen de eigen jeugdcultuur populair is. Voor andere muziekvormen, of het nu klassiek is of pop, staan ze vaak nog niet open, in tegenstelling tot de leerlingen uit onze onderzoeksgroep van 15 jaar en ouder. Er is dus iets voor te zeggen om voor de jongere groep de jeugdcultuur erbij te betrekken, zoals bij *Enjoy Yourself* is gedaan. Ariane Vervoorn geeft aan dat de concerten van *Enjoy Yourself* bij de hoogste groepen van de basisscholen (10 tot 12 jaar) zelfs beter aansloegen dan bij de hoogste klassen uit de basisvorming, waar het project oorspronkelijk voor bedoeld was. Als verklaring hiervoor stelt zij dat kinderen op steeds jongere leeftijd gericht zijn op hun eigen leefwereld met hun eigen popsterren en modes (Vervoorn 2001b).

De kanttekening die wij hier echter willen plaatsen in verband met het betrekken van de jeugdcultuur bij educatieve projecten van symfonieorkesten, is dat het gevaar bestaat dat aan het doel wordt voorbijgegaan. Het belangrijkste doel van educatieve projecten van de orkesten is immers de leerlingen kennis te laten maken met klassieke muziek en het symfonieorkest. De klassieke muziek krijgt in een project als *Enjoy Yourself* slechts een marginale rol toebedeeld. De leerlingen krijgen geen goed beeld van wat een symfonieorkest normaal gesproken doet, de link met het reguliere concert is zo goed als verdwenen. Gedurende het grootste deel van het project zijn de leerlingen bezig met elementen uit de jongerencultuur als rap en streetdance, die hun toch al bekend zijn. Ariane Vervoorn schrijft in *Boekmancahier* 49 dat 90 procent na afloop van *Enjoy Yourself* niet van plan was vaker naar een klassiek concert te gaan. Vijfentwintig procent van de respondenten die deelnamen aan *Wat nou... klassiek?* geeft aan door het project gemotiveerd te worden om eens een concert van Het Gelders Orkest bij te gaan wonen en 20 procent zegt dat de interesse voor klassieke muziek door het project is verhoogd. Het effect van *Wat nou... klassiek?* is dus gunstiger voor de symfonieorkesten dan dat van *Enjoy Yourself*. Toch zal ook de opzet van *Wat nou... klassiek?* moeten veranderen voor de doelgroep 12 tot en met 14 jaar om een betere aansluiting te waarborgen. In plaats van de jeugdcultuur erbij te betrekken zijn er echter ook andere manieren om dit te doen.

In het *Handboek Muziek in de basisvorming* doen Frans van den Eijnden en Karel Smit een poging om aan te geven welk repertoire geschikt is voor welke leeftijd en waarom. Kinderen van 10 tot en met 14 jaar hebben belangstelling voor 'experimenten en structurerende mogelijkheden van muziek: contrasten en variaties'. Hierbij past programmamuziek, verhalende of beschrijvende muziek. 'Later in deze fase verdwijnt de belangstelling voor het experiment, omdat leerlingen graag bij een duidelijk herkenbare groep willen horen en de daarbij heersende conventies overnemen. Er is weinig bereidheid om uiting te geven aan persoonlijke muzikale beleving.' Bij kinderen van vijftien jaar en ouder zien we 'een groeiend besef van de affectieve kracht van muziek en de behoefte dat te verwoorden. De kinderen kunnen over hun eigen muzikale ervaringen nadenken en relateren muziek aan een groeiend zelfbewustzijn en aan een zich ontwikkelend waardesysteem. Minder sterke identificatie met groepsleden. Minder conventioneel. Later worden de kinderen zich meer en meer bewust van stilistische principes' (Van den Eijnden en Smit 1993).

Dit beeld sluit aan bij de resultaten van ons onderzoek. Uitgaande van de classificering van Van den Eijnden en Smit is het niet verwonderlijk dat de scholieren van 15 jaar en ouder een andere waardering voor het project hebben dan de jongere scholieren. Aangezien de scholieren tot en met 14 jaar weinig bereidheid hebben om uiting te geven aan persoonlijke muzikale beleving, lijkt het ons dan ook goed bij deze groep voor een nuchtere aanpak te kiezen waarbij niet de nadruk wordt gelegd op de mening over de muziek en de gevoelens die deze kan opwekken. Het is beter aan te sluiten bij wat de leerlingen in die leeftijdsfase wel boeit, zoals de structurerende mogelijkheden van muziek. Wanneer in de wijze van benadering rekening gehouden wordt met de leeftijdsgroep, is het volgens ons heel goed mogelijk klassieke muziek te behandelen op een voor de leeftijdsgroep boeiende manier en is het niet nodig de jeugdcultuur hierbinnen een plaats te geven.

Bij differentiatie naar leeftijdsgroep is het niet nodig de jeugdcultuur een plaats te geven binnen de klassieke muziek.

Inventarisatie

Er is nog veel te leren over educatie bij symfonieorkesten. Het Contactorgaan van Nederlandse Orkesten (CNO), waarin de directeuren van de symfonieorkesten zich hebben verenigd, is begonnen met een inventarisatie van de educatieve projecten (CNO 1999). De directeuren beogen daarmee een beter beeld te krijgen van wat er op dit gebied georganiseerd wordt, en zo van elkaars expertise te kunnen profiteren.

Met ons onderzoek hebben wij een bijdrage willen leveren aan de kennis van de effecten van kunsteducatie. Nu is gebleken dat differentiatie van educatieve projecten naar verschillende doelgroepen kan bijdragen aan een attitudeverandering onder jongeren, is het van belang dat er verder onderzoek komt naar muziekbeleving onder deze doelgroepen. Daarbij moet de aandacht niet alleen uitgaan naar de verschillende leeftijdsgroepen. Binnen de leeftijdsgroepen moet ook worden gekeken naar de verschillende schoolniveaus. Zowel traditioneel opgezette projecten als vernieuwende projecten met elementen uit de jongerencultuur kunnen hier baat bij hebben.

Auteurs

Caralien Loderus-van Gils en Christel van der Velden hebben beiden Muziekwetenschap gestudeerd aan de Universiteit Utrecht met als specialisatie Kunstbeleid en -management. Dit artikel is gebaseerd op hun doctoraalscriptie *Heftiger dan House???* (Loderus-van Gils en Van der Velden 2001).

Literatuur

- CNO – Contactorgaan van Nederlandse Orkesten (1999) *Kwaliteit in educatie. Een inventarisatie van educatieve activiteiten van de Nederlandse symfonieorkesten*. Amsterdam, versie 8-07-99.
- Dollase, R. (1992) 'Mit 25 ist alles vorbei: zur Entwicklungspsychologie jugendlichen Musikinteresses'. In: *Dos Orchester*, nr. 40, 426-429.
- Eijnden, F. van den, en K. Smit (1993) 'De schoolconcertpraktijk in Nederland'. In: *Hondboek Muziek in de bosvorming*. Enschede: SLO, B.42.1-B.42.13).
- Ganzeboom, H., F. Haanstra en I. Nagel (1996) *Cultuurdeelnome in de levensloop. De invloed van ouders, school en buitenschoolse kunst-educatie*. Utrecht: Lokv.
- ID&DTV (1999): *Wat nou klassiek?... Heftiger dan House!!! Pilot voor een televisieserie*. Amsterdam, bijlage (aanbevelingsbrief van Lawrence Renes).
- Loderus-van Gils, C. en Chr. van der Velden (2001) *Heftiger dan House???* Een onderzoek naar het effect van het educatief project 'Wat nou klassiek?... Heftiger dan House!!!' van Het Gelders Orkest in maart 2000. Utrecht: doctoraalscriptie Muziekwetenschap, specialisatie Kunstbeleid en -management (Universiteit Utrecht).
- Mensink, G. (1985) *Het jeugdconcert in Nederland 1912-1940, een inhoudsanalytisch onderzoek naar de activiteiten van Nederlandse symfonieorkesten met betrekking tot muziekuitvoeringen voor de jeugd*. Enschede.
- Ministerie van ocnw (1996) *Nota Cultuuren School*. Zoetermeer: Ministerie van ocnw.
- Ministerie van ocnw (1999) *Vervolgnottie Cultuur en School*. Zoetermeer: Ministerie van ocnw.
- Ministerie van ocnw (2000) *Met open armen: conferentie over culturele en kunstzinnige vorming in het vmb0*. 10 oktober 2000, verslag. Zoetermeer: Ministerie van ocnw/Sanders, Zeilstra en Partners.
- Ploeg, F. van der (1999) *Ook een pamflet voor de muzieksector?* Toespraak van staatssecretaris Rick van der Ploeg ter gelegenheid van de opening van het BuMaasdebat 31 mei 1999, Nationaal Pop Instituut te Amsterdam.
- Sikkema, P. en B. van Kuijk (1997) *Generatie op afstand, jongeren '97*. Amsterdam: Inter/View.
- Smithuijsen, C. (1997) *Het luisterpeloton. Twee generaties concertgangers vergeleken aan de hand van onderzoek naar Utrechtse abonnemethouders in 1961 en 1993*. Amsterdam: Boekmanstudies.
- Vervoorn, A. (2001a) *Enjoy Yourself. Casestudy over een educatief project van het Nederlands Promenade Orkest*. Amsterdam: doctoraalscriptie Culturele Studies, beleidsvariant, Universiteit van Amsterdam, 138-139.
- Vervoorn, A. (2001b) 'Enjoy Yourself. Klassieke muziekeducatie zoekt aansluiting bij de leefwereld van jongeren'. In: *Boekmonochier*, jrg. 13, nr. 49, 311-320.
- Waal, M. de (1989) *Daar ga je toch niet heen? Een oriënterende studie over jongeren en gevestigde kunst*. Amsterdam: Boekmanstudies (Raad voor het Jeugdbeleid).

Abstract

Why do you jump up and down like that while conducting the concert? Arts education with symphony orchestras only successful when target groups are differentiated

Over the years, attendance at classical concerts by young people has declined substantially. Several symphony orchestras have developed small-scale and large scale educational projects to acquaint this group with classical music and to raise the interest of a new future audience. The Netherlands Promenade Orchestra (*npro*), for example, implemented the *Enjoy Yourself* project, whereby classical music was intermingled with elements derived from young people's culture. Although the young people who participated assessed the project favourably, on completion of the project ninety per cent said they had no intention of attending a classical concert more frequently.

With the *Wat nou... klassiek?* (What now... classical?) project, *Het Gelders Orkest* (*HGO*) opted for a more traditional approach and did not incorporate young people's culture. Almost eleven hundred pupils aged 12-18 in groups attended 200 concerts organised especially for them, whereby a number of them sat between the musicians. Conductor Lawrence Renes gave an enthusiastic explanation while the attending pupils could ask questions. After the performance, 20 per cent of the young people showed an increased interest for classical music and 25 per cent indicated that they would like to attend one of *HGO's* concerts some time.

The change in attitude after *Wat nou... klassiek?* is most noticeable among young people from the age of 15 and among pupils at higher secondary and pre-university education levels. The attitude towards classical music of the younger participants and pupils at preparatory intermediate vocational training level had hardly changed after the project. With regard to *Enjoy Yourself*, children aged 10-12 were found to be more enthusiastic than the target group itself, the highest classes at basic education level. On the basis of these projects and other studies (Dollase; Van den Eijnden and Smit) the conclusion that educational projects would benefit from a differentiation according to age and school level is justified. This differentiation, however, should focus on the way in which the various age and school-level groups experience music. For example, an approach that emphasises the opinion about the music and the feelings that this music may arouse, will not be suitable for pupils up to the age of 14, who will not be prepared to express their own personal musical perception. A more straightforward approach with the focus on the structural possibilities of music may be more appropriate for this target group. In this respect it will not be necessary for classical music to be mixed with elements from young people's culture.